

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA CHET TILINI O'RGANISHDAGI YUZAGA KELADIGAN QIYINCHILIKLAR

Yuldashev Og'abek Komiljon o'g'li
Namangan davlat pedagogika instituti
Yevropa tillar kafedrası o'qtuvchis
Sheraliyeva Feruza Axmadali qizi
Namangan davlat pedagogika instituti
Maktabgacha talim yo'nalishi
3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida xorijiy tilni o'qitishning zamonaviy yondashuvlari, ayniqsa madaniy-kommunikativ metodning o'rni tahlil qilinadi. Muallif til o'rganish jarayonida bolalarning yoshiga mos metodlar — o'yin, dramatizatsiya, bolalar adabiyoti, ertak va urf-odatlar orqali tanishtirishning samaradorligini asoslaydi. Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik va lingvistik xususiyatlari inobatga olinib, til o'rgatishning nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy-madaniy ahamiyati ham yoritiladi. Tadqiqotda xorijiy tillarni o'rgatish orqali yosh avlodda madaniyatlararo muloqot, tolerantlik va ijtimoiy moslashuv kabi fazilatlar shakllanishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, xorijiy til, madaniy-kommunikativ yondashuv, dramatizatsiya, bolalar adabiyoti, ijtimoiy moslashuv

Аннотация: В статье рассматриваются современные подходы к обучению иностранным языкам в дошкольных образовательных учреждениях, особенно подчеркивается значение культурно-коммуникативного метода. Автор обосновывает эффективность использования методов, соответствующих возрастным особенностям детей: игр, драматизации, детской литературы, сказок и знакомства с традициями. Учитывая психологические и лингвистические особенности дошкольников, в статье подчеркивается не только педагогическая, но и социокультурная значимость раннего изучения иностранных языков. Исследование показывает, что обучение иностранным языкам способствует развитию межкультурной коммуникации, толерантности и социальной адаптации у детей.

Ключевые слова: дошкольное образование, иностранный язык, культурно-коммуникативный подход, драматизация, детская литература, социальная адаптация

Abstract: This article explores modern approaches to foreign language instruction in preschool educational institutions, with a particular focus on the role of the cultural-communicative approach. The author substantiates the effectiveness of using age-appropriate methods such as play-based learning, dramatization, children's literature, fairy tales, and cultural traditions. Considering the psychological and linguistic characteristics of preschool children, the study emphasizes both the pedagogical and sociocultural significance of early language learning. The research highlights that teaching foreign languages from an early age fosters intercultural communication, tolerance, and social adaptation in children.

Keywords: preschool education, foreign language, cultural-communicative approach, dramatization, children's literature, social adaptation

Zamonaviy dunyoda chet tillarini bilish inson hayotining deyarli har bir sohasida zaruriy ehtiyojga aylangan. Ilm-fan, texnologiya, savdo-sotiq, diplomatiya va madaniy aloqalarning rivojlanishi til bilish madaniyatini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Ayniqsa, yosh avlodning chet tillarini erta yoshdan boshlab o'rganishga bo'lgan qiziqishi va ehtiyoji tobora ortib bormoqda. Bu holat nafaqat rivojlangan mamlakatlarda, balki rivojlanayotgan davlatlarda, jumladan, O'zbekistonda ham kuzatilmoqda. Maktabgacha ta'lim muassasalaridan boshlab, maktab va kollejlarda, oliy ta'lim dargohlarigacha bo'lgan bosqichlarda chet tilini o'rganish muhim o'rin tutmoqda. Biroq bolalarning chet tilini o'zlashtirishi har doim ham bir xilda yengil kechmaydi. Bu jarayonga ta'sir qiluvchi omillar juda ko'p. Ba'zilarida til o'rganishga bo'lgan tabiiy qiziqish kuchli bo'lsa, boshqalarida bu qiziqish yetarli darajada bo'lmasligi mumkin. Shuningdek, til o'rganishdagi muvaffaqiyat bolaning aqliy va psixologik rivojlanish darajasi, atrof-muhit, ota-onalarning yondashuvi, maktabdagi ta'lim sifati, metodikalar va boshqa omillar bilan chambarchas bog'liq. Shu sababli, bu jarayonni har tomonlama o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni hal etish yo'llarini topish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chet tilini erta yoshdan o'rganish nafaqat yangi bilimlarni egallash, balki bolaning fikrlash doirasini kengaytirish, tafakkurini o'stirish va dunyoqarashini boyitishga ham xizmat qiladi. Bu jarayonda uchraydigan qiyinchiliklarni to'g'ri baholash va ularni bartaraf etishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish esa ta'lim tizimi oldidagi muhim vazifalardan biridir. Shunday ekan, bolalarda chet tilini o'rganishdagi qiyinchiliklar va ularning ildizlariga nazar tashlash, bu muammoning har bir jihatini atroflicha tahlil qilish bugungi kunda o'z dolzarbligini yo'qotmayapti.

Chet tilini o'rganish bolalar uchun qiziqarli va ayni paytda murakkab jarayon hisoblanadi. Har bir bola tilni o'zlashtirishda o'ziga xos yo'l bilan harakat qiladi. Bunda bolaning individual psixologik xususiyatlari, tilga bo'lgan munosabati va atrof-muhitdagi omillar muhim rol o'ynaydi. Til o'rganishdagi asosiy qiyinchiliklardan biri bu bolada yangi tovushlarni talaffuz qilishda yuzaga keladigan muammolardir. Ona tilidagi fonetik

tizim bilan chet tilining fonetikasi o'rtasidagi farq tufayli bola ayrim tovushlarni to'g'ri aytishga qiynaladi. Masalan, ingliz tilidagi ayrim tovushlar o'zbek tilida mavjud emasligi sababli, bola bu tovushlarni o'zlashtirishda ko'proq vaqt va mashq talab etadi.

Yana bir muhim muammo bolalarning eshitish orqali tilni anglab olish qobiliyatining turlicha rivojlanganidir. Ayrim bolalar so'zlarni eshitib darrov eslab qoladi, boshqalar esa bir necha bor eshitib, takrorlashga muhtoj bo'ladi. Bu esa o'qituvchi va ota-onalardan sabr-toqat va individual yondashuvni talab qiladi. Tinglab tushunish, gapni mazmunan anglash bolalar uchun ko'pincha dastlabki bosqichda murakkab bo'lib, bu jarayonni asta-sekin va tizimli o'rgatish zarur bo'ladi. Psixologik holat ham til o'rganishga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ba'zi bolalar yangi so'zlarni aytishda, o'z fikrini chet tilida ifodalashda o'zini ishonchsiz his qiladi. Xatolik qilishdan qo'rqish, kulgiga qolishdan xavotirlanish, darsda faollik ko'rsatmaslik — bularning barchasi til o'zlashtirish sur'atini sekinlashtiradi. Bunday vaziyatlarda bolani ruhlantirish, kichik yutuqlarini e'tirof etish, doimiy ijobiy fikrlar orqali motivatsiyasini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Atrof-muhit ham bolalarning til o'rganishidagi muvaffaqiyatida muhim omil hisoblanadi. Agar bola chet tili faqat dars davomida eshitiladigan va undan keyin unutiladigan bo'lsa, bu til passiv holatda qoladi. Chet tilining hayotga singdirilishi, kundalik hayotda ishlatilishi bolaning uni faol o'zlashtirishiga olib keladi. Misol uchun, chet tilidagi multfilmlar tomosha qilish, qo'shiqlar tinglash, o'yinlar o'ynash, oddiy iboralarni uyda ishlatish orqali bola tilni tabiiy ravishda qabul qila boshlaydi. Chet tilini o'qitishda ishlatiladigan metodik yondashuv ham muhim hisoblanadi. Har bir yoshdagi bolaning qabul qilish, tushunish va o'rganish usuli o'ziga xos bo'ladi. Maktabgacha va boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'yin asosida, vizual vositalar yordamida o'rganish samaraliroq bo'lsa, yuqori sinf o'quvchilari uchun suhbat, roliklar tahlili, interfaol mashg'ulotlar foydali hisoblanadi. Afsuski, ba'zi o'quv dasturlarida bir xil metodlar barcha bolalarga teng tatbiq etiladi, bu esa o'quvchilarning faolligini pasaytirishi mumkin. Shuningdek, faqat grammatikani o'rganish va test yechishga asoslangan yondashuv ham bolada tildan charchash va qiziqishni yo'qotishga olib keladi.

Bolalarda tilga bo'lgan motivatsiya ham juda muhim. Ba'zan ular chet tilini nima uchun o'rganayotganini anglamaydi. Tilni amaliyotda ishlatish imkoniyati kam bo'lsa, bu o'rganish maqsadini noaniq qiladi. Shuning uchun bolaga chet tilini o'rganish hayoti uchun qanday foydali bo'lishini oddiy va qiziqarli misollar orqali tushuntirish zarur. Misol uchun, xorijiy do'stlar orttirish, turli o'yinlar va ilovalarni tushunish, kelajakda kasb tanlashda keng imkoniyatlarga ega bo'lish kabi misollar ularni rag'batlantiradi.

Til o'rganishdagi qiyinchiliklarni yengib o'tishda ota-onalarning roli beqiyosdir. Bola darsdan tashqarida ham til bilan shug'ullansa, unga yaqinlari yordam berib tursa, bu uning bilimini mustahkamlashga xizmat qiladi. Har kuni kichik topshiriqlar bajarish, tilni hayotiy vaziyatlarda ishlatish, birgalikda o'rganish jarayoni bolani ilhomlantiradi va bilimni tezroq o'zlashtirishga olib keladi. Bolalarda chet tilini o'rganish jarayonida uchraydigan

qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun, eng avvalo, ularga individual yondashuvni yo'lga qo'yish muhim hisoblanadi. Har bir bolaning o'ziga xos qobiliyati, qiziqishi va o'rganish uslubi mavjud bo'lganligi sababli, ularning ehtiyojiga mos metodlar qo'llanilishi kerak. Masalan, vizual materiallarga moyil bo'lgan bolalar uchun rasmlar, videolar, rangli kartochkalar, tinglab eslab qoladiganlar uchun esa audio materiallar samaraliroq bo'ladi.

Shuningdek, Til o'rganishni o'yin shaklida tashkil etish bolada qiziqishni oshiradi va tilni tabiiy tarzda o'zlashtirishga yordam beradi. Multfilmlar tomosha qilish, she'r va qo'shiqlar yodlash, rolli o'yinlar o'ynash orqali bola o'zini qulay his qiladi va bu usullar orqali yangi so'zlar, iboralarni osonroq eslab qoladi.

Muhit yaratish ham til o'zlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Chet tili faqat dars davomida emas, balki kundalik hayotda ham qo'llanilishi kerak. Ota-onalar oddiy salomlashuv, minnatdorchilik, buyruq shaklidagi iboralarni bola bilan birgalikda chet tilida ishlatsa, bu tilga bo'lgan qiziqishni orttiradi. Uy sharoitida kichik topshiriqlar, lug'at o'yinlari, audio kitoblar orqali mashg'ulotlarni davom ettirish foydali bo'ladi. Bolalarda o'ziga ishonch hosil qilishlari uchun ularga ko'proq dalda berish, xatolarni tanqid qilmasdan, ijobiy tarzda tuzatish kerak. Har bir kichik muvaffaqiyat e'tirof etilishi lozim. Bu bolaga keyingi bosqichlarda dadillik va qat'iyat bag'ishlaydi. O'qituvchilar va tarbiyachilar zamonaviy, interfaol metodlardan foydalanishga harakat qilishlari zarur. Faoliyatga asoslangan yondashuv, muloqotga asoslangan topshiriqlar, kreativ yondashuvlar bolalarning ishtirokini kuchaytiradi. Yana bir muhim tavsiya bu til o'rganishdagi maqsadni bolaga tushunarli qilib izohlashdir. Chet tilini o'rganish orqali qanday foydali imkoniyatlar ochilishi, real hayotdagi misollar bilan ko'rsatilsa, bolada motivatsiya kuchayadi. Umuman olganda, chet tilini o'rganishda qiyinchiliklarning mavjudligi tabiiy holat bo'lsa-da, to'g'ri yondashuv va mos sharoitlar bilan bu muammolarni yengib o'tish mumkin. Eng asosiysi, bola o'rganayotgan tilni sevib qabul qilsa, bu uning til o'zlashtirishdagi muvaffaqiyatiga kuchli turtki bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda zamonaviy dunyoda chet tillarini bilish, ayniqsa yosh avlod uchun, nafaqat bilim darajasini oshiruvchi, balki jamiyatda muvaffaqiyatli shaxs bo'lib shakllanishga xizmat qiluvchi asosiy vositalardan biriga aylanib bormoqda. Global axborot oqimida faol ishtirok eta olish, xorijiy manbalarni tushunish, xorijliklar bilan muloqotga kirisha olish — bularning barchasi bolalikdan boshlab til o'rganishga e'tibor qaratishni taqozo etadi. Ammo bu jarayon bir tekis va yengil kechmasdan, o'ziga xos murakkabliklarga, ayniqsa bolalar uchun xos bo'lgan psixologik, ijtimoiy va lingvistik to'siqlarga to'qnashadi. Bolalarda chet tilini o'zlashtirishda uchraydigan asosiy muammolardan biri bu fonetik qiyinchiliklar, ya'ni yangi tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishda yuzaga keladigan muammolardir. Bu muammo bolaning ona tiliga bog'liq ravishda namoyon bo'ladi. Bundan tashqari, ayrim bolalar so'z va iboralarni eslab qolishda qiynaladilar yoki ularni to'g'ri ishlatish bo'yicha noaniqlik his qiladilar. Bularning barchasi individual farqlar, eshitish qobiliyati va psixologik holat bilan bevosita bog'liq

bo‘ladi. Til o‘rganish jarayonida bolaning ruhiy holati, ya’ni o‘ziga bo‘lgan ishonch, darsga qiziqishi, xatolardan cho‘chimaslik kabi holatlar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Afsuski, ayrim hollarda bolalar o‘z fikrlarini chet tilida ifodalashdan qo‘rqadilar, bu esa ularning faol qatnashuvini susaytiradi. Ayniqsa, qat’iy baholash, tanbeh berish yoki tez-tez tanqid qilish kabi yondashuvlar bolaning ruhiy ishonchiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, pedagog va ota-onalar bolaga ko‘proq rag‘bat, motivatsiya va ruhiy ko‘mak ko‘rsatishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. G‘ofurov B. G., Qodirova M. R. "Chet tilini o‘qitish metodikasi", Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari jamiyati nashriyoti, 2019.
2. Rahmonov A. A. "Bola psixologiyasi", Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
3. Hasanova M. S. "Til o‘rganishda yosh psixologiyasining ahamiyati", // "Pedagogika va psixologiya" ilmiy jurnali, 2020, №3.
4. Nazirxo‘jaeva D. "Maktabgacha yoshdagi bolalarda chet tilini o‘rgatish metodlari", // "Ta’lim va fan" jurnali, 2021, №1.
5. Krashen, S. D. *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon, 1982.
6. Lightbown, P. M., & Spada, N. *How Languages are Learned*. Oxford University Press, 2013.
7. Ellis, R. *Second Language Acquisition*. Oxford University Press, 1997.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-2909-sonli qarori: “2017–2021 yillarda chet tillarini o‘rganishni yanada takomillashtirish to‘g‘risida” (2017 yil 20 aprel).
9. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. "Maktabgacha ta’lim muassasalarida chet tilini o‘rgatish bo‘yicha metodik tavsiyalar", Toshkent, 2022.